

Alles onder controle

‘Veiligheid gaat voor alles.’ Zo analyseert criminoloog en filosoof Marc Schuilenburg de samenleving.

DOOR DIRK DE HOOG

Orde in veiligheid is de titel van het proefschrift waarmee Marc Schuilenburg verwarring wil zaaien. “Mijn stelling is dat het veiligheidsbeleid in Nederland de afgelopen dertig jaar enorm is versplinterd. De overheid heeft geen monopolie meer op het handhaven van de veiligheid. Er zijn 49.000 politieagenten, maar ook 30.000 particuliere beveiligers.”

Maar Schuilenburg vindt de veelgehoorde analyse dat veiligheidstaken (net als andere overheidstaken) deels zijn geprivatiseerd, te simpel. “De beveiliging is niet zozeer uitbesteed, als wel enorm uitgebreid. Er zijn ook veel meer agenten gekomen en allerlei overheidsdiensten en maatschappelijke organisaties houden zich nu mede met veiligheid bezig. Veiligheidsrisico's zijn er tenslotte overal.” In het integrale veiligheidsdenken ziet hij een verschuiving in de rol van de overheid. Vroeger ging het erom de overlast van criminaliteit te beperken, nu gaat het vooral om preventie en controle op bijna alle terreinen van het leven.

Wietplantages

Elektriciteitsmaatschappijen en woningcorporaties bijvoorbeeld worden betrokken bij het opsporen van wietplantages. Dat leidt tot een veelheid van veiligheidsnetwerken met wisselende rollen voor

de overheid. Soms is dat op wijkniveau, soms landelijk of in Europees of internationaal verband. Er is niet één overheid, maar er ontstaan zelforganiserende systemen die een grote greep op de samenleving krijgen. “Er wordt een groot net gespannen waarvan de mazen steeds kleiner worden. Of eigenlijk een veelvoud van netten over en door elkaar heen. Eén groot web”, constateert Schuilenburg. Als illustratie noemt hij de tocht van zijn huis in Rotterdam naar het stadion van Sparta. “Op die route passeer ik diverse bewakingssystemen. Op straat staan politiecamera's, in het winkelcentrum gelden de regels van de particuliere bewakingsdienst. De metro heeft een eigen beveiligingssysteem en in het stadion tracht de voetbalclub zelf de orde te bewaken met inzet van stewards en stadionverboden. En zo kan ik nog heel wat voorbeelden noemen.”

Winkelontzegging

Dat doet Schuilenburg dan ook in zijn boek. Een voorbeeld is de zogeheten collectieve winkelontzegging. Daarmee is in 2005 in Den Haag een proef gestart. Winkeliers mogen zelf optreden tegen overlast zoals winkeldiefstal of vernieling. Ze kunnen verdachte personen een jaar lang de toegang tot de winkel verbieden. Inmiddels doen al zo'n 450 winkels in Den Haag aan het experiment mee. “De overheid heeft hiermee de beveiliging van een deel van de stad uit handen gegeven. En dat gebeurt ook in recreatieparken, bedrijfsterreinen, en zelfs in hele woonwijken.”

Schuilenburg ziet die beveiligingsdynamiek steeds verder gaan. “De informatietechnologie staat niet stil. Camera's kunnen al experimenteel gezichten van mensen herkennen die in een computersysteem zijn opgeslagen. Dus het duurt niet zo lang meer dat mensen die betrappt zijn op een winkeldiefstal, automatisch worden herkend door beveiligingscamera's. En winkelketens willen dieven natuurlijk niet alleen uit hun Haagse filiaal weren. Dus kunnen concerns als de Hema en Blokker verdachten in hun eigen informatiesysteem opnemen en overal in het land uit hun winkels weren. Dan heb je een soort bannelingen in eigen land gecreëerd buiten de overheid om.”

In dit voorbeeld gaat het nog om maatregelen tegen crimineel gedrag, namelijk winkeldiefstal. Maar het veiligheidsbegrip is zo ver uitgebreid dat onder het

moment van preventie breed samengestelde veiligheidsteams bij mensen thuis van alles komen controleren. In zulke interventieteams werken politie, belastingdienst, woningcorporaties, welzijnsdiensten en onderwijsambtenaren samen.

Verdacht postcodegebied

In bepaalde buurten stappen ze huis aan huis naar binnen om te controleren. Zijn er onbetaalde boetes? Is er geen wietplantage op zolder? Zien de kinderen er gezond uit en gaan ze regelmatig naar school? En wordt er niet illegaal samengewoond met een bijstandsuitkering? Let wel. Dit soort invallen wordt gedaan zonder concrete aanwijzingen voor crimineel of strafbaar gedrag. Gewoon omdat iemand in een verdacht postcodegebied woont. In Rotterdam gaat het om 38.000 bezoeken per jaar. Oftewel: een op de tien huishoudens wordt achter de voordeur gecontroleerd. En daarnaast krijgt iedere burger die zich nieuw inschrijft bij de burgerlijke stand een controleteam over de vloer. Veel gemeenten hebben deze aanpak al overgenomen in pogingen hun achterstandswijken op te schonen.

Carnaval van controleurs

Schuilenburg gebruikt in navolging van de filosoof Michel Foucault de vergelijking met het bestrijden van besmettelijke ziekten in vorige eeuwen. Iedereen moet worden gecontroleerd om besmette mensen te kunnen vinden. Die worden geïsoleerd en hun omgeving wordt gesaneerd. In het belang van de uitroeiing van de ziekte werd alles daaraan onder-

Een op de tien Rotterdamse huishoudens wordt achter de voordeur gecontroleerd

geschikt gemaakt. Zo is ook integraal veiligheidsbeleid een poging elk risico op ongemak in de samenleving uit te roeien. Het is een verleidelijke gedachtesprong om het veiligheids- en gezondheidsbeleid te integreren. Straks staan van iedere burger het dna-profiel, de vingerafdruk en irisscan in het elektronisch patiëntendossier en op het identiteitsbewijs. Dat opent een scala aan mogelijkheden om risicovol gedrag in kaart te brengen en op te sporen. Toch leven we niet in een *big brother* is

watching you-samenleving, vindt Schuilenburg. “Er bestaat geen centraal punt vanwaar je in de gaten wordt gehouden. Het is veel erger. Op tientallen plaatsen bestaan allerlei dossiers van jou en van alle kanten houden *little sisters* je in de gaten. Ik noem het een carnaval van controleurs en bewakers. Je staat niet in een spotlight, maar je zit middenin een veelmazig web.”

En is daaraan te ontkomen? “Goede vraag”, zegt Schuilenburg. “Bijna iedereen doet eraan mee. Kijk naar Burgernet, waarbij mensen de ogen en oren van de politie spelen. Dertig jaar geleden was er nog een maatschappelijk debat over de wenselijkheid van buurtpreventie door burgers. Nu ben je bijna een crimineel als je daar niet aan meedoet. Ook bijvoorbeeld elektriciteitsbedrijven en woningcorporaties roepen mensen op verdachte burens te melden. En dat gebeurt massaal. Tja, we willen toch allemaal rustig wonen in een schone buurt zonder overlast? Dan is het toch wel handig als de burens in de gaten worden gehouden, en desnoods doe je dat zelf.”

Schuilenburg promoveerde op 30 oktober.

Marc Schuilenburg, Orde in veiligheid. Een dynamisch perspectief. Uitgeverij Boom Lemma, 455 pag. € 34,50.

Reageren? Mail naar redactie.advalvas@vu.nl.